

ASSAIG

Jordi Manent, *Pompeu Fabra a l'exili (1939-1948)*.
Pròleg d'Heribert Barrera.
PROA. Barcelona, 2005.

Pompeu Fabra creuà la frontera el 31 de gener del 1939 i visqué exiliat a França fins al 25 de desembre del 1948, dia en què morí, a Prada de Conflent. Aquest llibre de Jordi Manent és la crònica d'aquests nou anys. Una crònica minuciosa, escrita amb devoció.

Els fets que descriu aquest llibre s'ordenen cronològicament i se cenyeixen, bàsicament, a l'itinerari vital de Pompeu Fabra emmarcat, però, en el seu context històric: el teló de fons de la guerra europea, la dramàtica èpica dels catalans desplaçats per la victòria militar franquista, i les iniciatives de les entitats oficials, singularment la Generalitat, per atenuar la desfeta política, cultural i social d'aquells dies. En el centre d'aquest fris, la figura del Fabra exiliat adquireix la valoració i la comprensió adequades: el Fabra que col·laborà generosament amb les institucions republicanes, el que es convertí en la figura més respectada pels exiliats catalans, el ciutadà particular que era responsable d'una família, i el Fabra filòleg que seguí treballant i publicant la seva obra científica.

Una música de fons retruny a cada replec biogràfic: les estratègies econòmiques, els desplaçaments, la incertesa i, a vegades, la fam. El lector trobarà àmpliament descrites en aquest llibre les coses que li passaren a Fabra durant aquests anys. Però al marge de l'interès erudit per aclarir fets i anècdotes, el que destaca d'aquest retaule és, en darrer terme, la personalitat de Fabra -conviccions, accions i estil- que les inclemències de la història semblen encara enfortir.

JORDI GARCIA

JORDI MANENT ENS OFEREIX UN ASSAIG SOBRE POMPEU FABRA

Des d'un punt de vista metodològic, la història que relata Jordi Manent (Barcelona, 1977) es basa en la compilació com més completa millor de dades i testimonis: des dels nombrosos textos -els de Rovira i Virgili són alguns dels més brillants- procedents de memòries i epistolari que ens han deixat els protagonistes de la història, fins a les informacions procedents de les persones -parents, intel·lectuals, polí-

tics, veïns- que directament o indirectament podien testificar sobre aquests fets. Amb aquests textos Jordi Manent ha ordit el teixit bàsic d'aquesta història. Per això, a la manera dels treballs acadèmics, aquesta obra compta amb una extraordinària quantitat de textos citats, de manera que el lector accedeix directament a la veu dels testimonis o dels estudiosos que han descrit millor aquells fets. En aquest sentit,

l'obra és a vegades reiterativa, però el lector hi transita amb la tranquil·litat de tenir totes les proves a l'abast. Jordi Manent ha renunciat així a fer un text massa personal a canvi de mostrar l'exhaustivitat de la seva recerca preparada durant anys amb la publicació -ell sol o en col·laboració amb el seu pare, Albert Manent- d'alguns dels epistolari de Fabra. El text aporta moltes informacions noves -estableix cronologies, precisa quadres genealògics, exhuma documents inèdits, completa bibliografies- i així l'autor garanteix que la memòria dels darrers anys del filòleg es preservi amb el màxim rigor possible.

DUES EMPREMTES

Al marge de l'interès erudit d'algunes aportacions, objectiu preferent de l'estudi, la lectura d'aquesta obra deixa en el lector dues empremtes inesborrables: la tragèdia col·lectiva i la personalitat de Fabra. Sobre la primera, no caldria insistir-hi perquè és prou coneguda, tot i que retrobar-la en aquestes planes, en la veu de molts dels que la van patir, impressiona: i impressiona per les privacions que hagueren de suportar, però sobretot per l'evidència de la destrucció del país que havien construït. En aquest sentit, Manent, entre les vicissituds de l'exili, hi intercala l'acció repressiva dels vencedors contra la figura de Fabra i la seva obra. Molts, segurament, consideraven tot el procés de redreçament cultural que va de l'Oda d'Aribau fins a la Guerra Civil, com un moviment orquestrat per destruir Espanya i, en aquest sentit, qualsevol símptoma de vitalitat cultural el veien com un atac. Un text de Jiménez Caballero que cita Ma-

nent exemplifica aquesta mentalitat: "[...] Poetas como Carner, Bofills [sic] Mates, López Picó, Sagarra, Arderiu [sic], Llorens Riber, lanzan sus versos como proyectiles. [...] Gramáticos y filólogos como Labernia, Aladern, Nonell, Riba, Pompeu Fabra, consolidan una lengua catalana lo más diferente posible de la española. Editoriales como la Juventut Catalana [sic], Ediciones [sic], el Institut, Editorial Catalana, La Revista, Fundació Bernat Metge, Monestir de Montserrat, Balmes S.A., Estudis franciscans, Catalonia [sic], Barcino, Fundació Bíblica Catalana, y un buen número de librerías, traducen, editan, difunden, consagran, cementan, preparan el asalto definitivo". Si escriure un bon poema els semblava com si és llancés una granada, i traduir al català el *Gènesi* com un obús dirigit als fonaments de l'Estat, convertir la llengua catalana en una llengua unificada i moderna com féu Fabra havia de semblar-los un violentíssim atac per terra, mar i aire per aconseguir "el asalto definitivo".

Però és la personalitat de Fabra el que resulta més atractiu d'aquesta biografia del seu exili: Benguerel el definí com un home amb el "perfil romà del seu rostre de pell recuita; el seu aire, segons com, displícit, distant; els seus gestos sobris, senyorívols, i, a darrera hora, el somriure resignat i dolç". Fins i tot per desacreditar-lo, com fa el falangista Miguel Utrillo, cal recórrer al mateix clixé: "Siempre tan pulcro, tan callado, tan hipócrita, tan masón". La unanimitat sobre la qualitat humana, la discreció i l'elegància de Fabra i el respecte unànime que suscità es reiteren una i altra vegada, de fet, des de que inicià la Campanya Lingüística de *L'Avenç* fins al seu darrer dia. Ferran Soldevila va escriure: "Ara Fabra és a Illa. Ja fa tota una altra cara. No diré que torna a ser el Fabra de sempre, perquè em penso que no ha deixat d'ésser-ho mai".

UN HOME MOLT EQUILIBRAT

Fabra, en efecte, va ser sempre elegant, anglesat, cordial però un pèl distant, lleial amb el que creia, resolutiu i constant en el que empenia, equilibrat. Calia ser molt equilibrat per assumir totes les responsabilitats que assumí -tingué altes responsabilitats en totes les institucions que creà la Generalitat aquells dies- i mantenir un capteniment, una dignitat i una disponibilitat constants entre el neguit dels canvis de residència, les penúries econòmiques i, de fet, l'ensorrament del seu món. Equilibrat i fort: amb capacitat, per tant, per ser generós. Hom té la sensació d'estar davant d'un personatge excepcional, que era a més un filòleg excepcional. Amb una passió freda pel seu país i la seva llengua. No m'estranya que Jordi Manent hagi escrit la seva història amb devoció.

Sonets llisos

GEMMA CASAMAJÓ

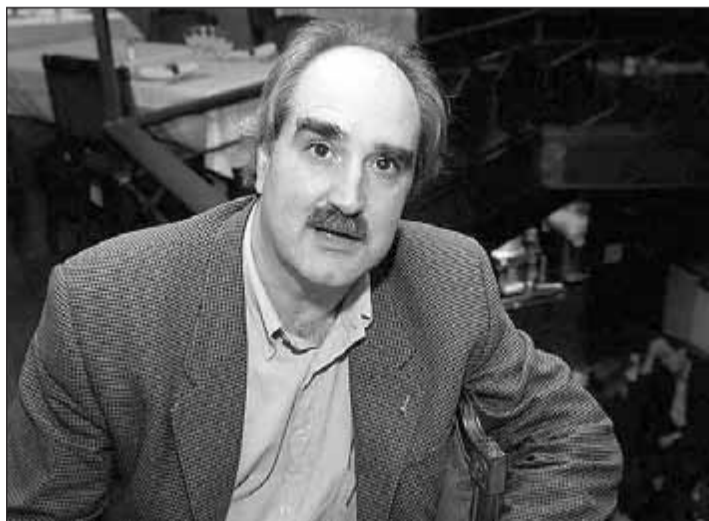
POESIA

Valentí Gómez, *Or verd*.
EDICIONS 62 / EMPÚRIES.
Barcelona, 2005.

Hi ha llibres que passen i passen de llarg i d'altres que passen i es queden. *Or verd*, de Valentí Gómez i Oliver, és un llibre llis de versos que es queda. I és queda, segurament, per la proposta lírica de vers clàssic, de cèlebre elaboració rítmica alhora que de notable estil enenedor.

La mirada de Valentí Gómez és una mirada interior, sí, però mai desvinculada de l'es-

devenir i d'uns referents concretíssims que el lector sabrà identificar gràcies a les petges i el rastre que va deixant el poeta, que són molts. I així, des del començament, el jo líric pronuncia de manera accentuada els referents per tal que el lector faci fer sentit als versos. Referents, d'una banda, que abracen des d'un espai físic -com ara Austràlia i Roma- fins a obres literàries que després de ser llegides han esdevingut motiu d'inspiració per a nous versos -com l'obra *Soldados de Salamina* passant per la figura de grans poetes com Salvat Papasseit. I referents, d'altra banda, que en alguns casos representen i exposen la dimensió interior de l'individu.

XAVIER CARRIÓ

VALENTÍ GÓMEZ HA PUBLICAT EL LLIBRE DE POEMES 'OR VERD'

Segurament Valentí Gómez no oblida que la lírica és un terme d'origen grec que ve de *lira*, l'instrument que per als grecs representava la música. Per tal de fer estricta justícia a l'etimologia, el poeta confeigia versos amb una acurada elaboració rítmica i notable re-

gularitat sonora. Més pròxim a la poesia dita o recitada, *Or verd* germina com una antologia de cent poemes -amb presència majoritària del sonet- esberlats en cinc llibres, que són cinc parts articulades a partir dels quatre elements: terra, aire, aigua i foc.